

At' zaslechnu tvé stopy

Výstava *Ať zaslechnu tvé stopy* se zaměřuje na bohatost lidského vnímání a poznávání světa, a to především s ohledem na zkušenost lidí s různými typy tělesného, smyslového či mentálního znevýhodnění. Vystavená díla tuto zkušenost tematizují a současně pocházejí od umělkyň a umělců, kteří sami mají určité znevýhodnění nebo se znevýhodněnými osobami blízkce spolupracují. Zastoupeni jsou autoři a autorky neurodiverzní, nevidomí a slabozrací či umělkyně a umělci s pohybovým omezením. Výstava usiluje jejich žitou zkušenost nejen přiblížit ostatním, ale také ji emancipovat vůči ableistické ideologii, která v naší společnosti převládá.

Vyhýbáme se proto protikladným společenským kategorizacím vyplývajícím z označení „normální“ (ve smyslu „zdravý“ nebo „zdatný“ - anglicky „abled“) a „jiný“. V češtině vžitý výraz „postižení“ nahrazujeme termínem „znevýhodnění“, který poukazuje sociální povahu ableismu.

Jak naznačuje její poetický název, výstava vyjadřuje přání alespoň částečně vstoupit do odlišné zkušenosti druhého člověka. Činí tak prostřednictvím výrazných uměleckých děl, která dokáží aktivovat různé smysly a jejich vzájemným působením zprostředkovat jedinečný vjem či prožitek.

David Escalona

Tělo, nemoc či křehkost života představují jen některá z témat, kterými se ve své tvorbě zabývá španělský umělec David Escalona. Kromě uměleckého vzdělání se Escalona věnoval také studiu medicíny na Univerzitě v Malaze. O umění se vyjadřuje jako o podivuhodném nástroji, s nímž lze zachytit složitou, ale ne nutně nesrozumitelnou realitu. Věří, že na vše, co se nachází za hranicemi rozumu, můžeme nahlížet z estetického nebo uměleckého pohledu.

Instalace na výstavě *Ať zaslechnu tvé stopy* částečně vychází z rozsáhlého projektu *Cold Fever (Chladná horečka)*, který Escalona představil v r. 2018 v budově bývalé berlínské nemocnice a dnešním uměleckém centru Künstlerhaus Bethanien. V doprovodném textu ke *Cold Fever*, jehož část zde citujeme, Escalona hovoří o odlišné realitě, kterou objevil díky svému častému pobytu v nemocnici kvůli zranění ruky (ruce se později stanou častým námětem Escalonových kreseb a sochařských instalací). Bolest, vědomí zranitelnosti vlastního těla a izolace od společnosti v něm probudily nový způsob vidění světa kolem něj:

„Jako dítě jsem strávil spoustu času v nemocnici. Ačkoli jsem věděl, že se to nesmí, vždycky jsem si pod postelí schovával sbírku kamenů, brouků, hmyzu a menších banálních předmětů. Tím, že jsem si s nimi hrál, jsem bolestivý pobyt v drsném nemocničním prostředí prožíval jinak než ostatní. I dnes považuji únik hrou za lék. Když ale mluvím o hraní, myslím tím schopnost se díky předmětu přenést někam úplně jinam. Spatřit v kousku krajky sníh. Položit se na ocelový povrch operačního stolu a ucítit chlad dalekého

ledovce. Zabroukat si melodii do rytmu kapačky zavedené do něčí paže. Nemoc dovede umocnit povědomí o vlastním těle a okolí. Člověk si všímá různých detailů a drobností, které by za jiných okolností přehlížel, ovšem nyní s nimi pocituje určitou sounáležitost. Záhyby na povlečení, hmyz nebo trny na růži. Nemocní zaznamenávají věci, které ostatní neslyší, nevidí a necítí. (...) Možná je podobné rozjímání nad banalitami tím nejcennějším, čeho se nám může dostat. Nejspíš tím vzdorujeme uspěchanému tempu společnosti, kde, pokud se z vás nestane zběsilý výrobce nebo konzument, upadnete v zapomnění, jako se to většinou stává nemohoucím a starým.“

Joanna Pawlik

Polská umělkyně Joanna Pawlik se vyjadřuje v širokém spektru médií - od maleb, přes koláže a objekty, až po performance a participativní projekty, do nichž zapojuje další autorky a autory s různými typy znevýhodnění s cílem emancipovat jejich vlastní tvorbu a napomoci jejich „uměleckému coming outu“. Na výstavě *Ať zaslechnu tvé stopy* prezentujeme její dvě dosti odlišné výrazové polohy.

Čtyři videa ze série *Schody* jsou velmi přímočarou reprezentací autorčina vlastního pohybového znevýhodnění. Jedná se o dokumentace performancí, které Joanna Pawlik realizovala od roku 2013 na různých místech. Na jedné straně jde o vysoce symbolický akt, který bez příkras zpřítomňuje náročnost některých každodenních úkonů, s nimiž jsou lidé s fyzickým znevýhodněním konfrontováni. Současně je ale civilní povaha videí vzdálená snaze o (sebe)heroizaci. Jde v podstatě o věcné konstatování: zde je moje tělo, které disponuje jednou nohou a dvěma pažemi, a zde jsou schody, které takto vystoupám se svými třemi končetinami. Silné gesto realizované bez patosu tak můžeme vnímat jako strategii normalizace pohybu, který je odlišný od pohybu člověka se dvěma nohama, ale pro Joannu Pawlik je přirozený.

Malby Joanny Pawlik jsou na rozdíl od vystavených videí formálně velmi poetické, zdánlivě vybočující z prosté reprezentace světa tak, jak ho známe, máme-li zdravý zrak. V kontextu výstavy je můžeme nahlížet jako estetické znázornění onoho odlišného vidění či vnímání. Přitom ale zároveň nejde o žádné snové výjevy: náměty těchto obrazů jsou realistické, jde o autoportréty, portréty, přírodní motivy. A samotná zvláštní barevnost a světelné kontrasty vyvolávající onen pocit odlišného vidění, vychází z poměrně jednoduchého principu barevné inverze podobné fotografickému negativu, či přeexponování záběru.

Aaron McPeake

Irský umělec Aaron McPeake přišel v průběhu života o většinu zraku a v roce 2002 tak opustil dlouholetou kariéru jevištního světelného designéra, aby se vrátil k volné umělecké tvorbě. Mezi jeho vyjadřovací prostředky patří především sochařské objekty, ale také film. McPeake se věnuje tématu ztráty zraku u vizuálních umělců a umělkyně také na odborné rovině a věnoval této problematice svou disertační práci.

Na výstavě *Ať zaslechnu tvé stopy* prezentujeme dva navzájem se doplňující McPeakeho filmy, které jsou výmluvným ztvárněním nabývání smyslu světa a jeho ztracení. Starší snímek *Smysl světa - Slepý cestovatel* (2007) je dokumentárním cestopisem, který využívá stíny v kombinaci s okolními zvuky ke zprostředkování McPeakeho zážitku z cesty po Thajsku, Kambodži a Laosu. Dílo se odkazuje na výpravy, které podnikl oslavovaný „Slepý cestovatel“ James Holman v 19. století a stíny a zvuky mají přimět naši vizuální představivost, aby dotvořila to, co se mohlo kolem odehrávat. Druhý film nazvaný *Ztracení smyslu světa* dokumentuje úplné zatmění Slunce v Biháru v Indii v červenci 2009, a zároveň je pokusem o nalezení metafory pro ztrátu zraku. Událost úplného zatmění poskytuje největší stín dostupný na Zemi. Tato „nepřirozená“ tma uprostřed jasného dne, ale způsobuje vnímání téměř oslepujícího jasu, když zatmění odezní. Tma a bělost jsou výrazy, které se často používají k popisu slepoty. Video využívá konstantní expozici k demonstraci rozdílů v úrovních osvětlení a využívá okolní zvuk z nedalekého chrámu.

Filmy dotváří v galerii prostředí pro sérii akusticko-haptických soch ze zvonařského bronzu, s nimiž lze interagovat, dotýkat se jich a rozezvučet poklepáním. Tímto způsobem ztvárňuje McPeake předměty z osobní historie, zvonky, gongy, zpívající mísy a také geologické objekty a krajinu. Na výstavě prezentujeme různé příklady těchto rezonančních objektů a zveme diváčky a diváky, aby se jich dotýkaly* i a zvonily* i na ně. Přestože je Aaron McPeake téměř nevidomý, důraz na dotek a zvuk v jeho díle nemá sloužit jako náhrada nebo kompenzace zrakového vjemu. Jde spíše o umocnění zážitku těch, kteří se s dílem setkávají. Umělec zároveň klade důraz na „aktivní naslouchání“, což je praxe, již obvykle provozují pouze hudebníci a strojní inženýři, zatímco většina z nás zvuk v každodenním životě spíše filtruje, než aby ho zkoumala.

McPeakeho fascinaci islandskou krajinou sdílí i další dva vystavující, kteří přímo na Islandu žijí. Elfa Björk Jónsdóttir a Guðjón Gísli Kristinsson jsou rezidenti islandské komunitní ekovesnice Sólheimar. Vesnice se nachází v islandském vnitrozemí a v současnosti zde žije a pracuje asi sto obyvatel. Sólheimarská komunita je známá svým udržitelným přístupem k životu. Blízké propojení s přírodou a možnost práce v rozsáhlých a velkoryse vybavených výtvarných dílnách umožňuje zajistit zdravý a příjemný životní prostor rezidentům s různým typem mentálního či tělesného znevýhodnění.

Guðjón Gísli Kristinsson

Guðjón Gísli Kristinsson v Sólheimaru žije a pracuje od r. 2017. Tento islandský umělec vyrůstal v Ólafsvíku na západním pobřeží a později se s rodinou přestěhoval do Reykjavíku, kde absolvoval základní a střední školu. V Sólheimarských dílnách se Guðjón Gísli začal věnovat umělecké a řemeslné tvorbě a probudil v sobě vášeň pro výšivku - techniku, již obdivuje pro její úhlednost a eleganci. Svá díla tvoří částečným abstrahováním fotografických předloh nejčastěji krajin (a to jak přírodních, tak městských) nebo třeba moderních bytových interiérů, které uspokojují jeho vysoce estetické vnímání. Jeho díla s charakteristickým, výrazně stylizovaným rukopisem jsou zatím menších rozměrů, ale jeho

touhou je v blízké době tvořit velkoformátová díla prošitá z rubové i lícové strany.

Elfa Björk Jónsdóttir

Ve výtvarných dílnách Sólheimaru pracuje také Elfa Björk Jónsdóttir. Než se stala rezidentkou ekovesnice, pobývala na mnoha místech na jihozápadním pobřeží Islandu. Elfa Björk absolvovala řadu uměleckých kurzů a vystavovala na výstavách na Islandu i v zahraničí. V roce 2022 byla zvolena umělkyní roku porotou islandského uměleckého festivalu Art Without Borders, partnerské organizace Galerie MeetFactory v rámci projektu *Jiné poznání*. Elfa Björk pracuje s různými médii a svou inspiraci nachází v knihách o výtvarném umění a fotografii nebo jednoduše v tom, na co právě myslí. Svůj tvůrčí proces popisuje následovně: „*Ráda předem promyslím a plánuji, co budu tvořit a pak při tvorbě sleduji řád. Mám ráda, když mohu usilovně tvořit a mít toho mnoho na práci. Pak mohu jasně přemýšlet a mít kolem sebe pokoj a klid.*“ Elfa Björk Jónsdóttir by ráda svou tvorbu rozšířila o techniku výšivky. Na otázku, jaké jsou její plány a sny do budoucna odpovídá: „*Sním o snění krásných snů.*“

Alžběta Bačíková Michaela Blažková Ráchel Skleničková

Ve většinovém mínění panuje přesvědčení, že nevidomí lidé mají v porovnání s vidícími zpravidla velice citlivý hmat. Jejich schopnost rozlišovat hmatem velmi subtilní povrchy (jako je např. Braillovo písmo) je pro lidi, kteří se spoléhají primárně na zrak, zřejmě nepředstavitelná. Jak se ale nevidomý člověk orientuje ve světě, v prostoru, který jej obklopuje? To je samozřejmě velmi komplexní otázka, jisté však je, že vedle hmatu (který se nemusí realizovat pouze prostřednictvím konečků prstů, ale třeba i za pomoci bílé hole) je pro ně stěžejním smyslem sluch, který také většinou přesahuje sluchové kapacity vidících. Ne každý sluch je sluchem hudebním, a tak ne každý nevidomý člověk má automaticky předpoklady stát se hudebníkem. Přesto je právě hudba jedním z uměleckých oborů, k nimž si nevidomí – jakožto tvůrci i interpreti – nezřídka nacházejí cestu. S touto skutečností se rozhodla pracovat umělkyně Alžběta Bačíková, která v roce 2019 navázala u příležitosti výstavy v Oblastní galerii Liberec spolupráci se dvěma nevidomými hudebníci, Michaelou Blažkovou a Ráchel Skleničkovou, a s platformou Synth Library Prague, která se zabývá experimenty a vzděláváním v oblasti elektronické hudby. V rámci série několika půldenních workshopů, jejichž cílem bylo zaměřit se na tzv. deep listening, hluboce detailní poslech a ztvárňování nejrůznějších uměleckých představ pomocí zvuku, pak vznikla zvuková instalace *Our Space*. Jde o tři kompozice využívající prostorový zvuk: *Lidi a droidi* (Ráchel Skleničková), *Měsíční město* (Michaela Blažková) a *Na Měsíci* (Michaela Blažková a Ráchel Skleničková). Poslední skladba má ztvárňovat pocit astronauta, který se prochází po měsíci ve snížené gravitaci.

Název *Our Space* můžeme do češtiny přeložit jako „náš prostor“, ale také „náš vesmír“, čímž je vystižena jak forma výstavy (prostorový zvuk), tak její významové roviny. Samotné skladby mají vesmírný podtón, jde v podstatě o estetické ztvárnění vesmírných představ. Současně ale v širším slova smyslu můžeme samotnou instalaci vnímat také jako vykročení do prostoru, který třeba osobně neznáme, je stejně skutečný, jako ten, jenž každodenně obýváme. Pro naprostou většinu z nás je takovým vzdáleným prostorem kosmos, pro vidomé návštěvníky to pak může být také metafora prostoru nevidomých.

Ráchel Skleničková zkušenost s detailním poslechem přibližuje také následujícím komentářem: „*Představte si, že se najednou ocitnete v nějaké situaci, kde na moment, jen na malou chvíli-ku vašeho života, možná deset minut, nemáte zrak. Pro mnohé tato představa může být dosti nepříjemná, ba dokonce vzbuzející strach. Jak byste s ní ale naložili, když víte, že ho za tu chvíli opět nabydete? Když víte, že budete vnímat nějakou situaci pouze sluchem, začnete se soustředit na aspekty zvuku, které vám obvykle nepřichází na mysl tak automaticky. Vnímáte jeho strukturu, hlasitost, umístění v prostoru... Zapojíte do hry úplně jiný typ fantazie než při každodenním životě, protože vám přitom zrak ustoupí z cesty a ,nepřekáží‘.*“

Javier Téllez

Venezuelský umělec Javier Téllez je mezinárodně známý svými filmy, v nichž umožňuje marginalizovaným skupinám vyprávět vlastní příběhy. Spolupracoval tak například s nevidomými herci a herečkami či s pacienty a pacientkami psychiatrických ústavů. Obsah i forma jeho tvorby přitom vychází přímo z rodinné historie a osobní zkušenosti: umělcův dědeček byl v roce 1911 zakladatelem jednoho z prvních venezuelských biografů, kde Téllez v dětství strávil hodně času. Oba jeho rodiče byli psychiatři a Téllez se tak mimo jiné ve své tvorbě odkazuje k tzv. karnevalům v nemocnici, kde působil jeho otec, a která využívala progresivní alternativní léčebné metody: pacienti a psychiatři si v rámci karnevalů vyměňovali uniformy, aby symbolicky obrátili své stereotypní každodenní role.

Film je pak pro Télleze médiem, jehož prostřednictvím lze odhalovat realitu, a proto si ve své tvorbě opakovaně přivlastňuje známá filmová díla a vepisuje do nich nové významy ve spolupráci s neškolenými herci a herečkami.

Videoinstalace *La Passion de Jeanne d'Arc (Nemocnice Rozelle, Sydney)*, kterou Téllez v roce 2004 vytvořil ve spolupráci s psychiatrickými pacientkami, vychází ze slavného stejnojmenného filmu Carla Theodora Dreyera z roku 1928. Téllez se prostřednictvím dialogu mezi historickým filmem a nově natočeným materiálem snaží ukázat, jak gender historicky ovlivňoval konstrukce a diagnózy duševních chorob. Vytváří souvislost mezi mučednickou smrtí Johanky z Arku a procesem institucionalizace.

Mezitulky z původního Dreyerova němého filmu přetvořila skupina dvanácti žen z Rozel-leské nemocnice tak, aby vyprávěly příběh fiktivní nové pacientky, která trpí megaloman-ství a domnívá se, že je Johanka z Arku. Druhý film představuje monology jednotlivých pacientek, které promlouvají o své diagnóze, dětství, životě v psychiatrické instituci i zku-šenostech s předsudky a diskriminací.

Sám Téllez ke své práci poznamenává: „*Smyslem mé tvorby není léčit psychiatrické pacienty*ky. Možná jde spíš o lék pro ty, kteří se jdou podívat na výstavu.*“

Výstava *Ať zaslechnu* tvé stopy pro nás byla z pozice kurátorek i celého realizačního týmu velkou výzvou a zároveň školou. Naším záměrem bylo prezentovat díla, která od-rážejí jak specifičnost, tak univerzalitu prožívání světa z pozice různých lidí. Zároveň jsme však přirozeně chtěli zohledňovat celkovou přístupnost výstavy. Výsledek není dokona-lý. Povedlo se nám spolupracovat s výjimečnými autorkami a autory a vystavit působivá a inspirativní díla, přičemž výstava jako celek zapojuje střídavě i naráz zrak, sluch či hmat. Architektura výstavy je s ohledem na pohyb návštěvnic a návštěvníků co nejmini-malističtější, popisky děl jsme pro lepší čitelnost nechali vyrobit větší, obrazy jsme situ-ovali níže, než je zvykem... Současně jsme si ale samozřejmě vědomi, že různé skupiny publika budou mít z výstavy odlišnou zkušenost a návštěvník či návštěvnice bez pohy-bových, smyslových a jiných omezení má privilegovanou možnost výstavu zakusit jako celek. Dlouhodobým problémem, kterému čelí kulturní centrum MeetFactory je špat-ný přístup do Galerie Kostka. Bezbariérové zpřístupnění této jinak prostorově výjimeč-né galerie je důležitým úkolem pro realizační tým MeetFactory v nadcházejících letech. Je zřejmé, že současná výstava ukazuje na mnohá úskalí naší vlastní praxe i materiálních reálií, s nimiž pracujeme. Znamená tak pro nás výzvu i do budoucna usilovat o zvyšování různých rovin přístupnosti našich výstav.

Tereza Jindrová & Eva B. Riebová, kurátorky výstavy

Ať zaslechnu tvé stopy / Let Me Hear Your Footprints

22. 6. - 11. 9. 2022
Galerie MeetFactory

Vystavující: Michaela Blažková a Ráchel Skleničková ve spolupráci s Alžbětou Bačíkovou a Synth Library, David Escalona, Elfa Björk Jónsdóttir, Guðjón Gísli Kristinsson, Aaron McPeake, Joanna Pawlik

Kurátorky: Tereza Jindrová & Eva B. Riebová

Architektura: Stibitz & Stibitz

Produkce: Jan Vítek

Asistentka produkce: Viktória Firmentová

PR: Zuzana Kolouchová, Filip Pleskač

Grafický design: Richard Wilde, Jan Arndt

Instalační tým: Alena Brošková, Vladimír Drbohlav, Jarmila Havlíková, Ján Cholvadt, Antonín Klouček, Jiří Kocman, Karel Mazač, Matěj Pokorný, Samuel Stano

Speciální poděkování: Festival Art Without Borders (List Án Landamaera), Sólheimar Ecovillage

MINISTERSTVO
KULTURY

MeetFactory je v roce 2022 podporována grantem hl. m. Prahy ve výši 10.000.000 Kč. / MeetFactory is supported in 2022 by a grant from the City of Prague amounting to 10.000.000 CZK.

Výstava je podpořena grantem Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Fondů EHP. / Supported by the peoples of Iceland, Liechtenstein and Norway through the EEA Grants.